

Zrínyi Miklós (1620–1664)

Zrínyi Miklós

- 1620. május 1-jén Csáktornyan született.
- 6 éves korára árva.
- Neveltetését a király megbízásából Pázmány Péter irányítja.
- 1630–36: Grazban és Bécsben tanul (jezsuita iskolákban).
- 1636: itáliai út, itt szerzi meg barokk műveltségét, és alapozza meg könyvtárát.
- 1638-tól életét a török elleni küzdelemnek szenteli.
- 1647-ben horvát bánná választják.

Zrínyi Miklós

- 1646–50: Házasság Draskovich Mária Eusebiával (szerelmes verseiben Violának nevezi).
- 1652: Házasság Löbl Máriaival.
- 1655: Mellőzik a nádorválasztásnál.
- 1664: Diadalmas téli hadjárat.
- 1664. november 18-án meghal a Csáktornya melletti Karsuveci erdőben. (A közvetlen szemtanú, a Zrínyinél vendégeskedő Bethlen Miklós önéletrésében elsőként veti fel kételyét a titokzatos vadkannal szemben.)

Prózai művei:

- **Tábori kis tracta**
Átfogó katonai kézikönyv egyetlen elkészült fejezete.
- **Vitéz hadnagy**
Katonai elmélkedések laza gyűjteménye; középpontjában az ideális hadvezér tulajdonságainak megrajzolásával.
- **Mátyás király életéről való elmélkedés**
- **Ne bántsd a magyart! Az török áfium ellen való orvosság**

Zrínyi európai-, sőt világkontextusban vizsgálja az ország helyzetét, s rámutat arra, hogy egyetlen hatalomnak sem áll érdekében a magyarság segítése (elsősorban a török elleni harcban). A belső helyzetet az önzés, a széthúzás gyengíti.

Az önálló és állandó hadsereg felállításának igénye, mely parasztokból állna, a nemesség anyagi támogatásával.

Verses művei:

- 1651-ben Bécsben jelent meg az

Adriai tengernek syrenaia.

- A cím emblematikus és enigmatikus.
- A szirén a barokk esztétikában a költő jelképe
- az Adriai-tenger pedig a Zrínyi birtok és Magyarország határa.
- A cím jelentése: Zrínyi Miklós magyar költő. Tudatos kötetkompozíció:
- tartalmazza első feleségéhez írt szerelmes verseit, az ún. idilliumokat, epigrammákat, a Feszületre című ódát, a Szigeti veszedelmet, s a kötetet a Peroratio (=záróbeszéd) zárja.

Szigeti veszedelem

- (1645–46 tele)
- A megírás körülményeiről a 9. ének első négy versszakában számol be, hivatkozva arra, hogy a műalkotáshoz szükséges nyugalmat állandóan megzavarja a kanizsai török.
- **Műfaja:** eposz

Miért az eposzt választotta?

- A barokk esztétikai értékítélet ezt tartja a legmagasabb rendűnek.
- Dédapja emlékének, az elérendő esztétikai, poétikai és morális célnak a nagyformátumú műfaj felel meg.

Szigeti veszedelem

Mintái

- TASSO: *A megszabadított Jeruzsálem*
- VERGILIUS: *Aeneis*
- HOMÉROSZ *eposzai*
- **Témája**
- Szigetvár 1566-os ostroma
- **Célja**
- Példát állítson: le lehet győzni a törököt

Rájátszások, átvételek, eposzi kellékek:

- 1. versszak:
 - a.) Vergilius Aeneisének egyik középkori másolatában szintén hivatkozik a korábban írt szerelmes versekre.
 - b.) Tudatos kötetkompozícióra vall, Zrínyi elhelyezi művét a kötet egészében.
 - c.) Jellemzi saját költői természetét, mikor önmagát Vénusz és Mars fiának vallja, s a feladat erkölcsi súlya kényszeríti Mars mellé.
- 2. versszak:

A **propozíció** első sora Vergilius magyarítása: “*Arma virumque cano*”. A további sorok az eposz konkretizálása.

Rájátszások, átvételek, eposzi kellékek:

- 3. versszak:

Invokáció. Megszólítás: Musa! (Kalliopé, az eposzírás múzsája); a stellárium (=csillagkoszorú) már a Szűzanyára utal.

Miért a Szűzanya?

a.) Tasso Megszabadított Jeruzsálemében szintén hozzá fordul (barokk konvenció átvétele).

b.) Magyarország védőszentje (akihez Szent István felajánlotta az országot).

Rájátszások, átvételek, eposzi kellékek:

- **Enumeráció** (=seregszemle):

A tudatos szerkesztés folytán távol kerül egymástól a két sereg bemutatása: 1. ének – török, 5. ének – magyar.

Rájátszások, átvételek, eposzi kellékek:

- **Isteni gépezet:**

A politeista antik eposzban az istenek mozgatása könnyen megoldható (sok van). A monoteista vallásban problémákat vet föl. A műben a keresztény mitológia alakjai a meghatározóak, s csupán színezőelemként van jelen a Vergiliusnál is szereplő Alecto fúria ill. Alderán a török varázsló.

Rájátszások, átvételek, eposzi kellékek:

- **Epitheton ornans:**

A hagyományos értelemben nincs állandó vagy eposzi jelző, szereplői azonban megőrzik az eposzi hősök egytömbből-faragottságát. Jellembeli változás csupán a két főhős esetében figyelhető meg. Zrínyi és Szulejmán azonos erkölcsi szintről indulnak, a török vezérből azonban zsarnok lesz, Zrínyi viszont megdicsőül.

Verselés:

- **Versformája**
- Négyes rímű tizenkettes (Zrínyi-strófa)
- A strófák száma: 1566

- Ovidius hatását mutatja a mű 15 énekre bontása (Metamorphoses). Vergiliustól veszi át Juranics és Radivoj tragikus kalandjának motívumát (Nisus és Eurialus). Tassótól a szerelmi szálak szövését, a kétféle szerelemfelfogást, -szembeállítást veszi át.

Cselekménye:

- A török csapat és a szultán bemutatása
- Zrínyi bemutatása
- A siklósi csata (a török udvarból és a szigeti várból induló két szál itt fut össze)
- A siklósi hadizsákmány számbavétele
- Zrínyi esküje
- Csatározások
- A vár körülzárása
- A szultán haditanácsa
- Radivoj és Juranics hőstette
- Delimán tör be a várba
- A törökök viszálykodása
- Delimán találkozása Kumillával
- A török haditanács, a postagalamb elfogása
- A pokol erőinek támogatásával támadnak a törökök
- Az angyalok segítik a várból kirohanó magyarokat; paradox tétel: mind egy szálig elhullanak, de az égbe vonulnak; az eposz szerint Zrínyi kezétől hal meg a szultán

Zrínyiinek a műben több **paradoxont** kellett **hitelesítenie**:

- Egy küzdelemnek csak akkor van tétje, hitele, ha a szembenálló felek megközelítően azonos nagyságrendűek.
- (itt hatalmas túlerő: $100000 \Leftrightarrow 2500$)
- A magyar vereség átalakítása erkölcsi győzelemmé.

Hitelesíti:

- **Erkölcsei, eszmei szinten:**

Zrínyi és a magyarság összeforrott, erkölcsös közösség; a mű végére széthúzóvá váló török sereg ellentéte. De ellentétei az író Zrínyi korának magyarságának is, és megvalósítói is azoknak az eszméknek, melyeket a költő–hadvezér prózai munkáiban kifejt.

Hitelesíti:

- **Tartalmilag, szerkezetileg:**

Kisebb epizódokra bontja a történetet, ahol a szembenálló felek létszáma megegyezik. Az első ostromot csak a tizedik énekben írja le.

Az eposzi konvencióknak megfelelően szereplőket rendel egymás mellé a két táborból: Zrínyi – Szulejmán; Deli Vid – Demirhám

A mű legnagyobb előnye a rendkívül tudatos kompozíció:

- – expozíció: 1–6. ének Három szálon indítja a cselekményt:
 - Isten haragja az égben
 - Arszlán budai basa vállalkozása
 - Zrínyi imája
- A három szálat a harmadik énekben fogja össze Zrínyi.

tudatos kompozíció:

- – fő cselekmény: 7–13. ének

Az átgondoltan elhelyezett epizódok felerősítik egymást: A 10. ének nagy magyar sikerét egyszerre ellenpontozza és előrevetíti Juranics és Radivoj tragikus kalandja. A 12. énekben történik a török sereg lázadása, ezt előzi meg Delimán és Cumilla tragikus szerelme, ezt ellenpontozza Deli Vid és Borbála házastársi hűségen alapuló szerelme. Az ismétlődő mozzanatok ritmikusan tagolják a művet: török haditanács (8., 13. ének); Deli Vid és Demirhám párviadalai (8., 11., 15. ének) Szerkezeti és világképi szükségszerűség a galamb elfogása, hiszen a véletlen, a szerencse forgandósága a barokk világkép egyik központi gondolata.

tudatos kompozíció:

- – befejezés: 14–15. ének

A 14. énekben az alvilág, a pokol erői kapcsolódnak be a küzdelembe, a 15-ben a mennyei légió is, s ez nem csupán a kötelező isteni gépezet szerepeltetése a műben, hanem ezzel Zrínyi a barokk egyik legfőbb kompozíciós eljárását, a fény és árnyék, fény és sötétség elvét alkalmazza. A barokk világképének megfelelően Zrínyi és a magyar sereg apoteózisával (=mennybemenetel) ér véget az eposz.

Zrínyi politikai és erkölcsi értékrendje az eposzban:

Az első énekben megfogalmazza Zrínyi a magyarok bűnhődésének okait. Zrínyi saját ítéletét Istennel ill. a törökökkel mondatja ki:

Zrínyi politikai és erkölcsi értékrendje az eposzban:

- **Isten:**

A magyarok elfordultak Istentől, ennek következtében megsértik az erkölcsi normákat. Az alapvetően vallásos jellegű érvelésben nyoma sincs a korra oly jellemző felekezeti egymásra mutogatásnak; bár a mű egésze a katolicizmus szellemiségét sugallja, a büntetés jogosságát sugalló érveket a protestáns prédikátoroktól veszi át Zrínyi. Ily módon Zrínyi azt is érzékelteti, hogy a kereszténység ill. az ország védelme érdekében túl kell emelkedni a felekezeti vitákon.

Zrínyi politikai és erkölcsi értékrendje az eposzban:

- – **Szelim** (Szulejmán apja):
A büntetés politikai, társadalmi vetületét, okát adja meg:
 - az egység hiánya
 - a magáramaradottság
 - a vezérnélküliség

Zrínyi politikai és erkölcsi értékrendje az eposzban:

- Az értékrend csúcsán az Istennek tetsző élet ill. az ezt megvédő hős áll (“miles Christi”). A hírnév, mely a véges emberi életet a halál után is élteni. A közösségért felelősséget vállaló, a közösséget szolgáló ember.

Továbbá, hasznos oldalak:

- <http://enciklopedia.fazekas.hu/palyakep/magyar/Zrinyi.htm>
- <http://mek.oszk.hu/01100/01136/01136.htm>